

Themes and settings captivating their imagination and exploring the human condition should be included in the nature of the selected novels. Novel should have a powerful, fast-paced plot and interesting, well delineated, memorable characters. The content of the novel should be suitable to students' cognitive and emotional levels. Specific themes and concepts being developed in class should also be incorporated within the novel.

When assessing comprehension, teachers may employ novel tests requiring students to develop the sub-skills of written language like spelling, handwriting, grammar, and punctuation. Essay type tests written by teachers help students to gradually improve their skills in writing and organizing material into paragraphs with acceptable sentence structure.

The tests are made up of not only fact-based questions serving as a basis of evaluating comprehension but also open-ended questions developing critical thinking abilities. The open-ended questions enable students to predict outcomes, make comparisons and contrasts, and draw conclusions. Class discussions of each novel event should comprise the main idea and supporting details, including who, what, when, where, and how. Details of various social issues such as sexual harassment and abortion, which are often an integral part of the plot, can provoke interesting debate. Discussions can also facilitate vocabulary development.

Conclusion. In sum, the use of novel is a very beneficial technique in today's foreign language classes. If selected carefully, using a novel makes the students' reading lesson motivating, interesting and entertaining. Though many students find reading a novel written in a target language difficult, boring, unmotivating, novel is a very effective way of building vocabulary and developing reading comprehension skills. It is through reading that students broaden their horizons, become familiar with other cultures, and hence develop their intercultural communicative competence, learning how to view the world from different perspectives. The result will be the possession of critical thinking and writing.

REFERENCES

1. Carter, R. and M. Long, eds. Teaching Literature. London: Longman. 1991.
2. Collie J. and Slater S. Literature in the Language Classroom. Cambridge: Cambridge University Press, 1990
3. Sage H. Incorporating Literature in ESL Instructions. New Jersey: Prentice Hall, 1999
4. www.sfu.carwwpsyb/issues/1996/spring/lambert.htm
5. www.dartmouth.edu/~library/Library_Bulletin/Nov1996/LB-N96-Dennis.html

ЭЛБЕКНИНГ ФОЛЬКЛОРШУНОСЛИК ФАОЛИЯТИ

Амонов Улуғмурод Султонович,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Бошланғич таълим назарияси кафедраси
доценти, Бухоро давлат университети.
amonov_ulugmurod@mail.ru

Аннотация. Ушбу мақолада Элбекнинг ҳаёти ва ижодига, фольклор, фольклоршунослик соҳасидаги фаолиятига алоҳида аҳамият берилган. Элбекнинг фольклоршунослик хизматларини холислик билан ўрганиб, назарий ва амалий аҳамиятини ёритиш зарур масалалардан саналади. Чунки у Абдурауф Фитрат, Ғози Олим Юнусовлар қатори фольклор назарияси, фольклор тарихи ва текстологияси, фольклор асарлари поэтикаси, фольклор ижодкорлиги ва ижрочилиги,

унинг локал хусусиятлари, фольклор ва ёзма адабиёт, фольклор ва профессионал санъат, фольклоршунослик методологияси масалалари бўйича фаолият юритиб, фаннинг назарий йўналишлари шаклланишига муносиб ҳисса қўша олган. Элбек сингари жадид ижодкорларнинг фольклоршунослик фаолиятини ўрганилиши ўзбек фольклоршунослигининг фан сифатида шаклланиш ва тараққий этиш тарихини ёритишда, унинг тараққиёт босқичларини, назарий йўналишларини белгилаб кўрсатишда, фольклоризмлар моҳиятини, пайдо бўлиш омилларини ва бадийи такомил белгиларини илмий жиҳатдан янада чуқурроқ ёритишда муҳим аҳамият касб этади. Шу орқали ўзбек фольклоршунослиги тарихи ва танқидчилиги соҳалари алоҳида ривожланиши учун ҳам кенг йўл очилади.

Элбек – Машрик Юсупов миллатимиз тили ва қадимий анъаналари сақланиб қолиши, авлоддан-авлодга бекаму кўст етказилиши учун жон куйдирган фидойи ўзбек зиёлиларидан бири эди. Шу билан бирга у ўзбек тилшуноси, элшуноси ва фольклоршуноси сифатида ҳам ном қозона олган эди.

Таянч сўзлар: фольклор, фольклоршунослик, манбашунослик, матншунослик, эртақ, масал.

ФОЛЬКЛОРНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЭЛЬБЕКА

Амонов Улугмурод Султанович,
Доктор философских наук (PhD), доцент кафедры теории начального образования,
Бухарский государственный университет.

Аннотация. В данной статье особое внимание уделяется жизни и литературной деятельности Эльбека, его деятельности в области фольклора и фольклористики. Необходимыми вопросами считаются объективное изучение вклада Эльбека в фольклористику и выявление теоретической и практической значимости. Потому что, как Абдурауф Фитрат, Гази Олим Юнусов, он смог внести достойный вклад в формирование теории фольклора, истории и текстологии фольклора, поэтики фольклорных произведений, фольклорного творчества и исполнительства, его местных особенностей, фольклора и письменной литературы, фольклора и профессионального искусства, методологии фольклора.

Изучение фольклора таких джадидских авторов, как Эльбек, играет важную роль в описании истории становления и развития узбекского фольклора как науки, определении этапов его развития, теоретических направлений, сущности фольклора, его факторов и признаков художественного развития.. Это открывает широкие возможности для самостоятельного развития истории и критики узбекского фольклора.

Эльбек –Машрик Юсупов был одним из самоотверженных узбекских интеллектуалов, который много работал, чтобы сохранить язык и древние традиции нашего народа, передать их из поколения в поколение. В то же время он прославился как узбекский лингвист, этнограф и фольклорист.

Ключевые слова: фольклор, фольклористика, источниковедения, текстоведения, сказка, басня.

ELBECK'S FOLKLORE ACTIVITIES

Amonov Ulugmurod Sultanovich,
Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Theory of Primary Education,
Bukhara State University.

Annotation. This article deals with the special attention to Elbek's life and literary activity, his work in the field of folklore and folklore study. An objective study of Elbek's contribution in folklore studies and highlighting theoretical and practical significance are considered the necessary issues, because, like Abdurauf Fitrat, Ghazi Olim Yunusov, he could make a worthy contribution to the formation of the theory of folklore, history and textology of folklore, poetics of folklore works, folklore creativity and performance, its local features, folklore and written literature, folklore and professional art, folklore methodology.

The study of folklore of such jadid authors as Elbek plays an important role in describing the history of formation and development of Uzbek folklore as a science, defining its stages of development, theoretical directions, the essence of folklore, its factors and signs of artistic development. This opens a wide way for the separate development of the history and criticism of Uzbek folklore.

Elbek - Mashriq Yusupov was one of the selfless Uzbek intellectuals who worked hard to preserve the language and ancient traditions of our nation, to pass it on from generation to generation. At the same time, he became famous as an Uzbek linguist and folklorist as well.

Key words: folklore, folklore studies, source studies, textual studies, fairy tale, fable.

Фольклор асарлари ҳозирги ёш авлодга илдизи узоқ замонларга бориб тақаладиган бой маданиятимиз ва маънавиятимиз сарчашмаларини, бадий ижод анъаналаримизни, элу юртимиз озодлиги ва эрки йўлида олиб борган курашларимиз, давлатчилигимиз тарихини англантишда қулай воситалардан биридир. Улар орқали ёшлар юксак бунёдкорлик туйғуси ажодларимиздан мерос эканини тўла англаб, бетакрор миллий кадриятларимизни кўз қорачиғидай асраш ва келажак авлодга бекаму кўст етказиш масъулиятини ҳис этадилар. Номоддий мерос сифатида оғиздан оғизга, авлоддан авлодга ўтиб келаётган фольклор дурдоналарини тўплаш, ўрганиш ватанпарварликнинг бир кўриниши эканини тушунадилар. Шунинчун олиб, жуда қадимдан олим шуирлар эл адабиёти намуналарини тўплаб ўрганишга алоҳида аҳамият қаратиб келишган. Ҳатто кўпгина ижодкорлар асарларининг халқ кўнглига тез етиб боришини кўзлаб, фольклор асарларига хос содда ифода шакли ва услубдан, анъанавий эпик образ ва мотивлардан, ўйноқи ва сержило оҳангдан фойдаланиб, бетакрор фольклоризмларни яратишган. Жумладан, XX аср бошларида яшаган Абдурауф Фитрат, Олим Шарафиддинов, Ғози Олим Юнусов, Элбеклар ҳам ўзбек фольклори табиати, жанрий тизими ва таркиби, бадииятига оид илмий қарашлар билдириб, халқ оғзаки ижоди намуналарини тўплаб нашр этишда ва омма орасида тарғиб этиш йўлида самарали хизматлар қилганлар. Фитрат ва Элбек эса яратган бадий асарларида фольклоризмлардан фойдаланиб, бетакрор маҳорат намоён этганлар. Бироқ улар фаолияти билан боғлиқ бу қирраларни фақатгина истиқлол йилларида ўрганиш имконияти пайдо бўлди. Хусусан, истиқлол йилларида тарихий хотирани тиклашга катта эътибор қаратилди. Негаки, И. Каримов таъкидлаб ўтганларидек: “Ҳар қайси халқ миллий кадриятларини ўз мақсад-муддаолари, шу билан бирга, умумбашарий тараққиёт ютуқлари асосида ривожлантириб боришга интилар экан, бу борада тарихий хотира масаласи алоҳида аҳамият касб этади. Яъни, тарихий хотира туйғуси тўлақонли равишда тикланган, халқ босиб ўтган йўл ўзининг барча муваффақият ва зафарлари, йўқотиш ва қурбонлари, қувонч

ва изтироблари билан холис ва ҳаққоний ўрганилган тақдирдагина чинакам тарих бўлади” [1. 97]. Шундай экан, XX асрнинг 20-йилларидан фан сифатида шакллана бошлаган ўзбек фольклоршунослиги тарихида ўз ўрнига эга бўлган Абдурауф Фитрат, Олим Шарафиддинов, Ғози Олим Юнусов, Элбек каби фольклоршуносларнинг хизматларини холислик билан ўрганиб, назарий ва амалий аҳамиятини ёритиш зарур масалалардан саналади. Чунки улар фольклор назарияси, фольклор тарихи ва текстологияси, фольклор асарлари поэтикаси, фольклор ижодкорлиги ва ижрочилиги, унинг локал хусусиятлари, фольклор ва ёзма адабиёт, фольклор ва профессионал санъат, фольклоршунослик методологияси масалалари бўйича фаолият юритиб, фаннинг назарий йўналишлари шаклланишига муносиб ҳисса қўша олганлар. Бу масалаларнинг алоҳида ўрганилиши ўзбек фольклоршунослигининг фан сифатида шаклланиш ва тараққий этиш тарихини ёритишда, унинг тараққиёт босқичларини, назарий йўналишларини белгилаб кўрсатишда, фольклоризмлар моҳиятини, пайдо бўлиш омилларини ва бадий тақомил белгиларини илмий жиҳатдан янада чуқурроқ ёритишда муҳим аҳамият касб этади. Шу орқали ўзбек фольклоршунослиги тарихи ва танқидчилиги соҳалари алоҳида ривожланиши учун ҳам кенг йўл очилади.

Элбек – Машриқ Юсупов миллатимиз тили ва қадимий анъаналари сақланиб қолиши, авлоддан-авлодга бекаму кўст етказилиши учун жон куйдирган фидойи ўзбек зиёлиларидан бири эди. Шу миллатпарварлиги, элсеварлиги, ўз халқининг маърифатли бўлишини тилаб ёниб яшаганлиги сабаб, у ҳам кўп тараққийпарвар маърифатчилар сингари қатағон қурбонига айланди.

Элбек ўзбек адабиётининг кўзга кўринган вакилларидан бири эди. Шу билан бирга у ўзбек тилшуноси, элшуноси ва фольклоршуноси сифатида ҳам ном қозона олган эди.

1898 йилда Тошкент вилоятининг Бўстонлиқ тумани Хумсон қишлоғида таваллуд топган Элбек 1921-22 йилларда ўзи туғилиб ўсган шу худудга фольклор экспедицияси уюштириб, эл орасида унутилиб бораётган кўплаб халқ кўшиқлари, мақоллари, оғзаки драма намуналарини ёзиб олишга муваффақ бўлди. Сўнгра ўзи тўплаган материалларнинг бир қисмини 1925 йилда “Ашулалар” тўпламида нашр эттирди. Кейинчалик у ўзи тўплаган халқ кўшиқлари ҳақида илмий мақолалар эълон қилишга киришди. Жумладан, унинг “Лапарлар” мақоласи “Билим ўчоғи” журналининг 1922 йилдаги 1-сонидан чоп этилди. Бундан кўринадики, Элбек халқ кўшиқларини биринчилардан бўлиб тасниф ва тавсиф этишга киришган олимлардан биридир.

Элбек– ўзбек фольклоршунослигининг изланиш босқичи вакилларидан бири. У, асосан, фольклор материалларини йиғиш билан шуғулланган. Халқимиз маданияти тарихида Элбек номи шоир сифатида муҳрланиб қолган. Кўплаб ўзбек зиёлилари сингари қатағон қурбонига айланган Элбек бор-йўғи қирқ йил умр кечирган эса-да, ўзидан салмоқли бадий мерос қолдиришга улгурган. Унинг ўнлаб шеърлари, ҳикоялари, масал, дoston, таржималари халигача севиб ўқилади. Ижодкорнинг 1921 йилда чоп этилган «Армуғон» тўпамидан ўрин олган масаллари халқ нақллари руҳида яратилганлиги билан эътиборни тортади.

Шоир Элбек «Меҳнат куйлари», «Ғунчалар», «Чирчиқ бўйларида» (1935), «Ашулалар тўплами», «Болалар кўшиғи», «Шеърлар тўплами» (1936) каби китобларидаги шеърларида ўзига хос фольклоризмлар яратиб, уларнинг янада бадий тақомил топишини таъминлашга уринган.

Элбек шеърларидаги «Гўзал қиз» (1927), «Ўтмишим» (1929), «Чирчиқ» (1929), «Тозагул» (1934), «Ўзбекистон» (1934), «Боғбон» (1935), «Мерган» (1935) сингари ўнлаб дostonлари ҳам фольклор стилизацияси нуктаи назаридан эътиборни торта олади.

Айниқса, болалар шоири сифатида анча баракали ижод қилган Элбек халқ кўшиқларига хос

сода шеърӣ шакл ва равон тил услуби имкониятларига таънган ҳолда иш юритиб, болаларга аталган «Армуғон» тўпламида бир қатор халқона оҳангдаги шеърларини униб келаётган ёш авлодга тортиқ қилди. Фольклор тўпловчиси сифатида болалар кўшиқларини йиққан ва «Болалик кўшиқлари» (1935) тўпламида эълон қилган Элбек болалар дунёқараши ва руҳияти билан яқиндан танишди. Шу асосда болалар маънавий эҳтиёжига мос асарлар зарурлигини ҳис қилиб, уларга атаб қатор шеърлар, адабий эртақлар, масал ва дostonлар, ҳикоялар яратди.

Халқ эртақларини тўплаб 1935 йилда «Эртақлар» тўпламини нашр этишга эришган Элбек шоир сифатида ўзи ҳам адабий эртақлар ижод қилди. У яна ўз эртақчилик маҳоратини ошириш мақсадида жаҳон адабиёти эртақчиларининг бадиий тажрибасини пухта ўрганди. Элбек таниқли рус шоири ва эртақчиси А. С. Пушкиннинг «Балиқчи ва балиқ ҳақида эртақ», «Поп ва унинг хизматкори Балда ҳақида эртақ» (1937), И. Криловнинг масалларини ўзбекчага таржима қилиш баробарида уларнинг эртақ ва масал яратишдаги бадиий маҳорат сирларини ўзлаштириб олди. Ҳатто 1937 йилда у ўз ўрганганлари асосида «Пушкин ижодида халқ адабиёти ва ўзбекча таржима» номли мақоласини эълон қилди.

Элбекнинг болалик йиллари жуда оғир кечган. Бу ҳақда у «Ўтмишим» достонида ҳикоя қилади. Шоирнинг бу достони мазмунан ва руҳан таниқли бахшиларнинг «Кунларим», «Таржимаи ҳол» сингари ўз ёшлик йилларида бошидан кечирган қийинчиликларини баён этувчи терма-dostonларини ёдга солади:

Қарол бўлиб ишладим,

Бир бурда нон тишладим.

Турмушим кун-кун оғир бўлди, йиқилдим охир.

Кекса қари отамни, мунгли бояқиш онамни,

Ўз ҳолига ташладим.

Шаҳарга йўл бошладим.

Элбек ўзининг қисқа умри давомида адабиётда қоладиган асарлар ярата олди. Исёнкор адиб ижодини ўрганиш XX асрнинг 80-йилларида бошланди. Адабиётшунос Н. Қобуловнинг 1988 йилда нашр қилинган мўъжазгина «Элбек» [4] номли адабий портрети бу соҳада қилинган жиддий ишлардан биридир. Унда адабиётшунос Элбекнинг ижодий биографиясини яратишга чоғланган. Гарчи бу китобда баҳсли ўринлар кўп бўлса-да, у Элбекнинг серқирра ижодий фаолияти ҳақида қимматли маълумотлар бера олади. Таниқли адабиётшунос А. Алиевнинг «Элбек ва давр адабий жараёни» [2] мақоласи илмий қимматга эга. Унда адабиётшунос Н. Қобуловнинг «Элбек» номли китобига ўз муносабатини билдиради. Олим мақолада шахсга сиғиниш даврида мамлакат бошига тушган даҳшатли воқеа-ҳодисаларни холис таҳлил қилиш, улардан тўғри хулосалар чиқариш адабиётимиз ва маданиятимизнинг бундан буёнги тараққиётини белгилаб беришини алоҳида уқтирган ҳолда Элбек ижоди таҳлилига киришади. А. Алиев Н. Қобуловнинг Элбек ижодига мансуб «Қарға», «Бибихоним мадрасаси» каби шеълари билан алоқадор таҳлилларини мунозарали деб ҳисоблайди. Бинобарин, «Қарға» билан алоқадор баҳсларни келтириш ўринли. Н. Қобулов ушбу шеър ҳақида фикр юритар экан, уни ғоясиз, мақсадсиз шеър деб баҳолайди. Ундаги «жонсиз, ўксиз қирлар» мисрасини келтириб, шоирни умидсизликда айблайди. А. Алиев эса бу фикрга қарши чиқади ва уни қарға ҳақида болаларга поэтик маълумот берадиган шеър деб ҳисоблайди. Умуман, ушбу мақола XX асрнинг 20- йиллари адабиёти етук мутахассисларидан бўлган А. Алиевнинг шу йўналишда амалга оширган яна бир ёркин изланишлари маҳсулидир.

Истиқлол туфайли жуда кўп кадриятларимиз тикланди, катағонга учраган халқнинг асл фарзандларининг муборак номлари оқланди, адабий мерослари халқ кўлига, адабиёт

ихлосмандларига қайтарилди бошланди. Элбек ҳам шундайлардан бири эди. Биз Элбек деган ижодкорни шу даврда танидик. Исёнкор шоир ижодига қизиқиш истиқлол йилларида янада кучайди. Тарихшунос олим Ҳайдарали Узоқовнинг Элбек ижодини ўрганишга бағишланган фаолияти ҳар жиҳатдан таҳсинга сазовор. У Элбек ижодий меросини тўплаш ва халққа етказиш борасида қатор хайрли ишларни амалга оширди. Ҳ. Узоқов кўп йиллик илмий изланишлари натижасида Элбекнинг тарих қатларида яширинган асарларни топди ва уларни саралаб шижоатли адибнинг дастлаб “Момагулдуррак” номли тўпламини 1993 йилда, кейинроқ 1999 йилда “Танланган асарлар”ини нашр эттирди. Шунингдек, олим мазкур китобга сўнгсўз ва сўзбоши [5, 132-140. 6. 2-20] ёзиб, адиб ижодига хос хусусиятларини йирик бир мақола доирасида ёритиб берди. Айни пайтда у матбуотда ҳам қатор мақолалар билан қатнашди. “Ўткир методист муаллим эди” [7. 10-13], “Ўз элининг беги эди” [8] сингари мақолалар мулоҳазаларимизни тасдиқлайди.

Элбек ижоди қатор таниқли адабиётшунослар Салоҳиддин Мамажонов, Шерали Турдиев, Раҳматилла Иноғомов, Т. Қаҳҳор [9. 10. 11. 12.] кабилар ва бир неча ёш тадқиқотчилар томонидан у ёки бу даражада ўрганилган. Булар ичида Т. Қаҳҳорнинг “Элбек ижодининг чет элларда ўрганилиши” номли мақоласи кенгқамровлиги билан ажралиб туради. “Шарқ юлдузи” журнали таҳририяти хайрли бир ишга қўл урди: Салимхон Тиллахоновнинг “Хотиралар”ини [13. 147-148] нашр этди. Бунда С. Тиллахонов А. Чўлпон, С. Сиддик, А. Қодирий – Жулқунбой сингари ёзувчи, шоирлар қатори Элбек ҳақида махсус тўхталган. Бироқ мазкур мақола ва тадқиқотлар Элбекнинг фольклоршунос ҳамда фольклоризм яратувчи ижодкор сифатидаги ижодий қиёфасини яхлит тарзда тасаввур этиш имконини бермайди.

“Аноргул” ҳикояси бу жиҳатдан аҳамиятли. Ёзувчи бунда фольклоризмлардан унумли фойдаланган. Чунки у халқ оғзаки ижодини – эл адабиётини яхши билади. Ҳикояда лапарлар, ёр-ёрлар, келин салом матнлари киритилганки, улар асл фольклоризмлардир. Бу эса ҳикоядаги миллий руҳни кучайтиришга хизмат қилган.

Масал жанрида асар ёзишни янги ўзбек адабиётида Элбек бошлаб берди. Тўғри, Ҳамза яратган дарсликлар таркибида, Авлоний ижодида масалнинг айрим намуналари мавжуд. Элбек эса бу жанр имкониятларини ўрганиб чиқиб, даврнинг, халқнинг дардларини шу жанрда ифодалаб берди. Энг муҳими, 20-йилларда “Армуғон” номли масаллар тўпламини нашр этди.

Маълумки, масал мажозий образларга асосланади. Яъни асар қаҳрамони сифатида қушлар, ҳайвонлар, турли жонли мавжудотлар танланади. Элбек масалларининг қаҳрамонлари ҳам айнан шулардир.

“Олақарға билан қурбақа” масалининг бош қаҳрамонлари олақарға ва қурбақадир. Олақарға қурбақани емоқчи бўлади. Ҳаёти охирлаганини сезган қурбақа уни мақташга тушади. Бунда адиб мақтовнинг кучини қурбақа тимсолида ғоят теран ифодалаган. Шунингдек, тазод санъатидан фойдаланиб(ерда, кўкда) поэтик манзарани ёрқин намоён этган. У қарғани мақтаб, кўкка кўтаргани учун ўлимдан омон қолди.

“Чивин билан чумоли” масали меҳнатсеварликни тарғиб этади. Маълумки, чумоли меҳнатқаш, заҳматқаш кишилар образи бўлса, чивин текинхўрлар тимсолини ўзида мужассам этади. Масал шу руҳда яратилган.

Юк кўтариб кетаётган чумолига

Йўлиқиб чивин, кулди унинг аҳволига:

-Ҳой-ҳой очкўз, ўз қадрин билмас бояқиш!

Терлаб, чарчаб ишлайдирсан тинмай ёз, қиш.

Ишламасдан емаклик ҳам мумкинкан-ку,

Сен ҳам, ахир, менинг каби жониворсан-ку!

Шунда чумоли унга шундай жавоб қилди:

Тўғри, сизлар ишламасдан топасизлар ,

Қайда текин овқат бўлса, чопасизлар!

Ишламасдан озик топиш, бахтли бўлиш,

Бизча, тубанликдир, ундан яхши ўлиш[б. 140].

Савол-жавоб, мунозара санъати билан зийнатланган ушбу масал бадиий-композицион жиҳатдан мукамаллик касб этади. Дангаса чивин ва меҳнаткаш чумолининг суҳбати ҳаётий хулосалар чиқаришга ундайди. Ҳақиқатан, чивин одамларнинг қонини сўриб кун кечиради, чумоли эса ёзин-қишин кичкина жуссаси билан меҳнат қилади. Шу асосда адиб меҳнат бахтнинг калит эканлигини ҳаётий лавҳалар орқали теран очиб беради.

“Онгли эшак” масали ўзбек халқ эртаги “Сусамбил”даги айрим лавҳаларни эсга солади. Масалнинг бош қаҳрамони оқ эшакдир. У деҳқон қўлида хизмат қилади. У ўзининг меҳнатсеварлиги, кучлилиги билан хал орасида мақтовга сазовор бўлади. Эшак “шишиб кеткач мақташларга, думоғида эгасидан чиқмоқ йўлин излади”. “Сусамбил”да ҳам эшак образи бор. У хўжайинга хизмат қилади. Хўжайини зулм қилгани учун унинг хонадонини тарк этади. Оқ эшак ҳам деҳқоннинг қўлидан қочиб, кенг далага кетади ва у ерда роҳат-фароғатда яшай бошлайди. Лекин бу ерда арслон пайдо бўлади. “Сусамбил”да эса эшак ҳамроҳлари билан кўм-кўк ўтлоқда келиб яшай бошлайди. Уларга бўрилар халақит беради. Кўринадики, икки асар сюжетида моҳиятан яқинликлар бор. Бироқ масалдаги эшак онглилик қиламан деб ўз ҳаётига зомин бўлади. Яъни арслон кўрмасин деб, кўзини юмиб ётиб олади. Арслон эса унинг “томоғидан қаттиқ бўғуб тишлаб олади”. Натижада эшак ўлиб қолади. Эртақда эса эшак образига бошқача мазмун юкланган. У ақли ва дўстларининг кўмаги туфайли бўрилар тўдасидан халос бўлади. Бу эса Элбекнинг эл адабиётини яхши билиши ва унга хос сюжет ҳамда мотивлардан ижодий фойдаланганини кўрсатади.

Элбек масаллари ахлоқий мазмун ташийди. Шоир фалсафий фикрларни ифодалаш мақсадида масал жанри имкониятларидан, мажозий тимсоллардан самарали фойдаланган. Элбекмасаллари бугунги кунларимиз учун ҳам хизмат қилади. Улардан айримларини мактаб дарсликларига киритиш мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, Элбек ўзбек фольклоршунослиги саҳифаларида ўзига хос ном қолдирган олимлардан биридир. Шунинг баробарида, у яна халқ оғзаки бадиий ижоди, бадиий тасвир воситаларидан маҳорат билан фойдаланиб, миллий ҳаёт манзараларини жонли лавҳаларда акс эттира олган маҳоратли ижодкор ҳамдир.

АДАБИЁТЛАР

1. Каримов И. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: Маънавият, 2008. – Б. 97.
2. Алиев А. Элбек ва давр адабий жараёни// “Ўзбекистон Адабиёти ва санъати” газетаси, 1989. 12-сон.
3. Алиев А. Ижоди билан қайтди// “Тошкент ҳақиқати”, 1989 йил. 24 июнь.
4. Қобулов Н. Элбек. Тошкент: “Фан”, 1988. –Б. 111.
5. Узоқов Ҳ. Истиқлол йўлида узилган наво. Китобда: Элбек. Момагулдурак. Тошкент: “Чўлпон”, 1993йил, 132-140-б.
6. Узоқов Ҳ. Эрк йўлида эрксиз кетган фидоий. Китобда: Элбек. Танланган асарлар. Тошкент: “Шарқ”, 1999 йил, 2-20 бетлар.
7. Узоқов Ҳ. Ўткир методист муаллим эди// “Бошланғич таълим”, 1994 йил, 1-сон, 10-13-б.

8. Узоқов Х. Ўз элининг беги эди// “Қишлоқ ҳаёти”газетаси, 1998 йил, 20 октябрь.
9. Мамажонов С. Ёрқин излар// “Совет Ўзбекистони”, 1989 йил, 2 июль.
10. Турдиев Ш. Юлдузга тош отмайдилар// “Саодат”, 1991 йил 10-11- сонлар.
11. Иноғомов Р. Маданиятимизнинг улкан намояндаси// “Халқ сўзи”, 1999 йил, 12 июнь.
12. Қаҳҳор Т. Элбек ижодининг чет элларда ўрганилиши // “Шарқ юлдузи”, 2002 йил, 1-сон, 140-145-б.
13. Тиллахонов С. Хотиралар// “Шарқ юлдузи”, 2002 йил, 1-сон, 147-148-б.

ТУРКИЙ ХАЛҚЛАР ФОЛЬКЛОРИДА РАНГ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАР ВА УЛАРНИНГ СЕМИОТИК ТАҲЛИЛИ

Рўзиева М. Ё.

филология фанлари бўйича PhD, бошланғич таълим назарияси кафедраси мудири,
Бухоро давлат университети.
email: ruziyevamohichexra557@gmail.com

Аннотация: Мақолада туркий халқлар фольклорида ранг ифодаловчи сўзлар ва уларнинг семиотик маънолари таҳлил қилинган. Халқ оғзаки ижодида рангларнинг маъно ифодалаши, улар орқали тасвирланган руҳий кечинмалар, рангларнинг поэтик образлилик хусусиятлари аниқлаб кўрсатилган.

Калит сўзлар: туркий халқлар, фольклор, ранг, рамзий маъно, поэтик образ, семиотика, символизм.

ЦВЕТНЫЕ СЛОВА В ФОЛЬКЛОРЕ ТЮРКСКИХ НАРОДОВ И ИХ СЕМИОТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Рузиева М. Ё.

Доктор филологических наук (PhD). Заведующая кафедрой теории начального образования, Бухарский государственный университет.

Аннотация. В статье анализируются слова, обозначающие цвет в фольклоре тюркских народов, и их семиотические значения. В фольклоре четко определены значение цветов, описываемые ими духовные переживания, поэтическая образность цветов.

Ключевые слова: тюркские народы, фольклор, цвет, символическое значение, поэтический образ, семиотика, символизм.

COLOR DESCRIBING WORDS IN THE FOLKLORE OF THE TURKISH PEOPLE AND THEIR SEMIOTIC ANALYSIS

Ruzieva M. Y.

PhD of philological sciences, Head of the Department of Theory of Primary Education,
Bukhara State University.

Abstract: The article analyzes the words denoting color in the folklore of the Turkic peoples and their semiotic meanings. In folklore, the meaning of flowers, the spiritual experiences they describe, and the poetic imagery of flowers are clearly defined.

Key words: Turkish people, folklore, color, symbolic meaning, poetic image, semiotics, symbolism.